

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Hegedűs István.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, BENEDEK SAMU, FAZAKAS JÓZSEF, RIEGER JÁNOS.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petít soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakása bel-farkasutca 15. szám); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendők.

Mire fektessék a népiskolák tanításuk fősúlyát?

(Ez erre vonatkozó miniszt. rendelet ismertetéseül felolvasta, a kolozsmegyei tanítótestület közgyűlésén, 1880. okt. 30-án, Várad Károly kir. tanfelügyelő.)

(Befejezés.)

Csalódtak tehát, a kik azt hitték, hogy a többször elpanaszolt bajokon azzal fog segíteni a miniszter, hogy egyes tantárgyakat a tantervből kihagy, kitöröl, — Csalódnok is kellett, mert — igénytelen nézetem szerint — ezt több okból maga a miniszter sem tehetta meg.

Nem tehetette volna meg mindennek előtt azért, mert ezzel törvényt változtatott volna; pedig a törvényváltoztatás joga csakis a törvényhozást illeti. Ha pedig a törvény megváltoztatására nyújtott volna be javaslatot, igen valószínű, hogy elvállalták volna mindazok a felekezetek és nemzetiségek, a melyek egyben-másban terhesnek, vagy sérelmesnek ismerik magukra nézve még e humanus törvény rendeleteit is — s ekkor vége-hossza nem lett volna a lealkuvásoknak és törléseknek.

De visszaesést is jelentett volna ez, hogy oly korban hagyjanak ki a népiskolai tantárgyak sorából egyet s más, a mely még hangosabban követeli a nép minél teljesebb felvilágosítását, mint az a korszak, a melyben az eredett törvény megalkottatott.

Aztán alig is van a felvett tárgyak között egy, a melyet azzal a megnyugvással hagyhatnánk ki a tantervből, hogy a kihagyása után semmi hiányt vagy hátrányt sem fognak tapasztalni.

Némelyek egy ideig ilyennek jelzik ugyan a természetrajzot, mások meg a természettant. De melyik józan gondolkozású népbarát merué komolyan állítani, hogy a népnek egyáltalában semmit sem kell tudnia azokról a testekről, a melyek környezik, s a melyekkel foglalkozik, vagy azokról a jelenségekről, a melyek figyelmét és érdeklődését — még önkénytelenül is —

csaknem naponként magukra vonják? Avagy még az olvasó könyvekből is mind hagyjuk ki azokat az olvasmányokat, a melyek a természet országát s háztartását ismertetik? Mi őrzi meg ekkor népünket nemcsak a nevetséges együgyűségtől, hanem a butító és káros előítéletektől s babonától is?

Vagy talán a történelmet s azt a kevés alkotmányt hagyjuk ki, a mi tulajdonképen nem egyéb, mint konkrét példákhoz kötött alkalmoszerű bevezetés társadalmunk rendezésének s az ezt fenntartó polgári jogok és kötelességek legmindennapibb s legelemibb részeinek ismeretére? — Ezt — úgy hiszem — elég egyszerűen kérdésbe tennem, hogy „nem“ legyen rá az önök egyhangu felelete.

S bizony, ha rendre mind végig mennénk is a tárgyak sorozatán, legfeljebb egyre akadhatnánk közöttük, a melynek a népiskolából leendő kihagyása mellett már komoly tekintélyek is szólaltak fel. Értem a nyelvtant, a melynek legalább az alsóbb osztályokból leendő kihagyására, épen egyesületünk nevelési bizottságának egyik ülésén magam is mertem véleményem kockáztatni. De természetesen nem abban az értelemben, hogy a nyelv szabatos beszélésére se igyekezzünk eljuttatni a tanítványokat; hanem úgy érve, hogy folytassuk s tökéletesítsük az iskolában is azt a munkát, melylyel a szülői ház és a család tanítja meg beszélni kezdetben szólani sem tudó gyermekeit. Erre pedig, s általában a nyelv természetének és szellemének oly mértékben való megismertetése és megkedveltetésére, a mennyire egy népiskolai tanulónak szüksége van és szüksége lehet, szoros értelemben vett nyelvtan tanítása nélkül is rá lehet segíteni, rá lehet vezetni a gyermekeket.

Hiszen elvitathatatlan, hogy a szülői ház, a család s a környezet az első 6 év alatt nyelvtan nélkül is sokkal többet épít a gyermekek nyelvtudásán, beszélési képességén, mint a mennyit a rákövetkező más 6 ban az iskolai. — Sőt ez a maga szófirtató etymo-

logizálásával, kinos keserves mondatbonczolgatásával, s a nyelvtannak nehézkes és gyakran egymásnak is elentmondó és igazi megkristályosodásra még el nem juthatott szabályai bemagoltatásával, fájdalom, gyakran még lerontja egy részét annak, a mit azok jól és biztosan építettek.

Elég e tekintetben hivatkoznom arra a mesterkéltséget és természetellenes beszédmódra, s azokra a nyergő feleletekre, melyeknek oly szomorú példáit tapasztalhatjuk a mai iskolákban is, kivált mikor nyelvtan tanítása, vagy nyelvtani elemzés van bennök napirenden.

És különben is meggyőződésem, hogy nem azért beszél a művelt ember a nép gyermekénél világosabban, értelmesebben és szabatosabban, mert nyelvtant is tanult, hanem mivel folytonosan és állandóan ily nyelven beszélnek társaságában forog; legtöbbször jó nyelven írott könyveket olvas, s főleg mivel ismeretei bővebbek, s alaposabbak, gondolkozása tisztultabb, fegyelmesebb s ezeknél fogva szégyelli olyanról beszélni, olyat beszélni, a mit — vagy a mihez nem ért, s mikről következőleg világosan és szabatosan nem is beszélhet.

Ezt a kisszerűnek tetsző, de azért a legmélyebb bölcseségnek is alapját tevő törvényt kellene a népiskolákban is meghonosítanunk s bennük neki érvényt és tiszteletet szereztünk. — Iskolai nyelven fejezve ki: azt tudniillik, hogy egy hangot se szólj addig, kedves fiam v. leányom, míg jól meg nem vizsgáltad a tárgyat s teljesen meg nem értetted a dolgot.

Mint a miniszteri rendelet mondja, végképen szakítani kell tehát a tanítóknak azzal a téves rendszerrel, hogy „a gyermek a tananyagból minél többet, ha bár megemésztetlenül s értelem és öngondolkodás nélkül sajátítson el.“

De ehhez alapfeltételül kettő kívántatik: 1. apasztása a tananyagnak, hogy kevesebbet öelve fel, jobban taníthassanak a tanítók; és 2. az, a mi az előbbivel szorosán összefügg, hogy kivált az alsóbb osztályokban minél kevesebbet tanítsanak szóból, könyvből s pusztá magyarázatból.

Az utóbbira — mint már korábban is jelzém — többször adott ujjmutatást a miniszter; az előbbire, t. i. a tananyag apasztására pedig éppen az ismertetés alatt álló rendelettel adott leghatározotabb engedélyt, s midőn így szól:

„a népiskolai oktatás legelső és legfőbb feladata a folyékony és értelmes olvasásra, a tiszta és szabatos írásra s a számvetés négy alaplajának ész- és írásbeli elsajátítására és begyakorlására irányul; mert az írás és olvasás a kulcsa és eszköze minden további ismeretszerzésnek és gyarapításnak, a számvetés pedig a mellett, hogy gyakorlatilag mindenkinek mindennapi szükségét képezi, a legnagyobb mértékben figyelem ébresztő és észfejlesztő tantárgy.“

„A népiskolai oktatás közép és sulypontját ennél fogva az értelmes és folyékony olvasásra, a szóknak és gondolatoknak írásban való helyes kifejezésére és a számvetésben való bizottság megszerzésére kell fektetni.

E három tárgynak kell uralkodnia a népiskolai oktatás egész hat-, illetőleg kilencz évi tanfolyamán.“

Mint hallhatták, s a mint magam is a legnagyobb örömmel olvasám, e tárgyak közt, a melyekre a népiskolai oktatás sulyát fektetni kell, a nyelvtan még meg sincs említve.

Bátran ráhatározhatják tehát magokat, (s ugy hiszem: ez elhatározásuk nem is kerül nagy magok megéröltetésébe), hogy kivált a 4 alsóbb osztályban, vagyis — mivel a kezdő gyermekek nagy szerencséjére, az 1-ső osztály számára nyelvtan nem is volt soha kiszabva — a 2-ik, 3-ik és 4-ikben, minél kevesebb nyelvtant tanítsanak.

Majd ráérnek az 5-ikben és 6-ikban, ha eddig igazán jól rávezethetik tanítványaikat arra, hogy tisztán és szabatosan beszéljenek, helyes hangsulyozással, értelmesen olvassanak, korukhoz s ismeretökhez képest elég könnyüséggel és hibátlanul irjanak, s legalább legnagyobb részben még az önálló kutatás, gondolkodás és ítélésben is idáig juthassanak, a meddig a jó tanítás és tapintatos vezetés 3—4 év alatt a 7-től 10—11 éves gyermekeket is elvezérelheti.

Hiszem és nagy jósló tehetség nélkül is bátran merem jósolni, hogy ily alapra építve, az 5-ik és 6-ik osztályban majd csak játék lesz a munka, a mely most a 2-iktől vagy 3-iktől elkezdve, csaknem mindenikben annyi verejtéket és ránczos szemöldöket okoz, s mégis oly kevés valódi hasznót eredményez.

Kérem azonban az illetőket: szavaimból ne hogy arra olvassanak ki felhatalmazást, hogy a mint innen ki- és elmennek, egyszerre s azonnal félhagyhatnak a nyelvtannak minden tanításával.

A megkezdettet egyszerre s teljesen félbeszakítani: fél ismeret, fél rendszer volna: pedig olyannak közlése, s ilyennek felmutatása minden körülmény közt szégyen egy tanítóra, E mellett a már megszerzetett tankönyveket se dobathatnák egyszerre félre a tanulókkal a nélkül, hogy ezzel az érdekelt szülőket magok ellen ne lázítsák.

Változó körülmények, változó rendszerek közt mindig lenni kell átmenetnek, áthidalásnak. Nagy hiba lenne ezt kihagyni, átugrani.

Tartsák meg tehát a természetes átmenetet, de ne nyujtsák oly hosszúra, hogy miatta az új rendszer előnyéről e tanév végén majd semmit se mutathassanak fel eredményképpen.

Különösen ne hagyják abba az olvasottak értésének oly kérdésekkel való kipuhatólását, a melynek nemcsak a nyelv- és mondattani bonczolásnak alapján, hanem az értelemfejlesztés- és figyelemfenntartásnak is legjobb eszközei.

Maga a miniszteri rendelet is megkivánja ezt, midőn egyik pontjában az írás folytonos gyakoroltatásának hangsúlyozása mellé hozzáteszi, hogy „összekötve a nyelvtani szabályokkal.“ Azonban itt se feledjék, hogy a nyelvtani szabályok ismertetése nem cél, hanem csak eszköz.

És itt lehetetlen fel nem szólalnom az ellen a téves nézet ellen, mintha a helyes írásra s a meg lehetős szabatos fogalmazásra az ugynevezett helyesírási szabályok folytonos recitálása, s a nyelvtan elméleti tételeinek önálló fejtegetése vagy is inkább feszegetése nélkül el sem is lehetne juttatni a tanítványokat.

A gyakorlat teszi itt is a mestert, s nem a nyelvtan, vagy a helyesírási szabály.

Hiszen már jóval az előtt elég helyesen tudtak az emberek írni, mielőtt a helyesírás szabályai — úgy, a hogy — megállították s egybefoglaltattak volna.

Nem is csoda; mert az írás tulajdonképpen nem egyéb, mint néma beszéd, miut a hogy a beszéd nem egyéb, mint hangos gondolkodás. Ezért, a ki helyesen tud gondolkodni s értelmesen beszélni, azt a néma beszédre is könnyen meglehet tanítani, — kivált ha korán szoktatják arra, hogy gondolatait, tudását s beszédjét néma lélekkel is tudja kifejezni, azaz leírni.

Az erre való szoktatásra, s ennek folytonos és minél teljesebb gyakorolhatására pedig jóval több idejük lesz ezután a tanítóknak, mint volt eddig, míg azt hitték, hogy a törvényben kijelölt tárgyak csaknem mindenikének tanítására egyenlő gondot s munkát kell fordítaniok.

Éppen az e rendeletnek legüdvösebb intézkedése, hogy rámutatva a népiskola legfőbb és alapvető tárgyaira, kiválóan ezekre irányozza a tanítók figyelmét. Ezután ugyanis többé már senki sem állhat elő azzal a mentséggel, hogy én a sok tárgy miatt még helyesen beszélni, jól olvasni, írni, s a számvetés legszükségesebb részeire sem taníthatám meg tanítványaimat. Most már alkalom van adva, s az új rendszer fokozatos életbe léptetésével mind több alkalmuk lesz arra, hogy néhány főbb tárgynak kiválóan sikeres megtanításával s minél teljesebb begyakorlásával, már az alsóbb osztályokban jó alapot vehessenek, hogy aztán a jó alapon annál biztosabban s rendszeresebben építhessenek tovább a felsőbbekben.

S erre idején kell is gondolni s e célra derekasan kell is munkálni, mert e miniszteri rendelet sem adott, a mint hogy nem is adhatott szabadalmat a tanítóknak arra, hogy a többször említett főtárgyak mellett s azokon kívül más tárgyakat egyáltalában ne tanítsanak.

Ellenkezőleg, határozottan ott áll a rendeletben, hogy „az olvasás és nyelvtan tanításával kapcsolatosan taníthatják s kell is tanítaniok a tanítóknak a törvény 55. §-ban rendelt többi tantárgyakat, a földrajzot és történelmet, a természetrajz és természettan elemeit, a

polgári jogokat és kötelesegeket stb.“ Hogy azonban ezekből, kivált az osztatlan népiskola tanítójának, nem kell nagy anyagot felölelnie, mutatja a rendeletnek az a következő része, melyben újabb újmutatás van adva arra, hogy e tárgyakból a szükséges ismeret legnagyobb része olvastatás közben az olvasó könyvekből, s az ezt kísérő magyarázás s a rákövetkező kikérdezés által a növendékeknek könnyen átadható, s az olvasottak ismétlése a növendékeknek saját szavaikkal való elmondatása által elsajátítható.

Tévesen fognák azonban fel ez újmutatást azok a kik azt hinnék, hogy ezután minden tárgyat csakis olvastatás útján s a hozzá kötött magyarázás és kikérdezés alapján kell tanítani. — Felesleges volna tanítók előtt hosszasan fejtegetnem, hogy a szemléltetést igénylő tárgyakat pusztán csak olvasásra, vagy a hozzákötött szóbeli magyarázással helyesen felfogadni és teljesen megismertetni lehetetlen. A szemléltetést tehát nemcsak nem szabad ezután se feledni, hanem inkább kisebb anyagra s csekélyebb s egymással a lehetőleg természetesen összeköttetésbe hozható gyűrűzetekre terjesztve — minél behatóbbá, határozottan felvilágosítóvá és igazán meggyőzővé kell tenni.

E végre az élet és a természet jelenségei tárgyait, s az emberi alkotásoknak a népet is érdeklő főbb nemeit minél sürűbben kell alapos megfigyelés, gondolkodásra és okoskodásra ébresztő puhatolás és vizsgálódás alá venni. Általában az iskolát a megszerzendő igazságoknak és ismereteknek mindinkább olyan bányájává kell tenni, a melynek tárnájából minden egyes kincset saját munkájukkal s fáradságukkal keressenek ki, s hozzanak az értelem világának tiszta napfényére a növendékek.

De mert népünket pusztán csak tanítással, s gyermekeit kizárólag csak tanulásbeli munkával meg nem mentjük, sőt ennek egyoldalú követelésével s merev túlhajtásával egyenes hivatása terétől elterelnők s arra majdnem képtelenné tennők: nem feledkezett meg ez újabb miniszteri rendelet sem arról, hogy a tulajdonképeni munkára, s ennek a tanuló gyermekekhez illő részei gyakorlására is adjon alkalmat az iskolában. Újában is elrendeli azért, hogy a tanfelügyelők fordítsanak kiváló gondot arra, hogy „a leányok a női munkák legszükségesebbjeire kivétel nélkül megtaníttassanak s e végből, a hol csak lehet, külön munkamester-nők fogadtassanak, a hol pedig erre még megszorítással nincsen mód, mindenesetre a kézimunkákban is jártas elemi tanítónők alkalmaztassanak.“

Köztapasztalat, hogy népünk nem annyira azért tartja terének magára nézve az iskolát, mert némi pénzébe kerül, hanem mivel elvonja munkás segítségét. Ha iskoláink megszerettetését s felvirágozását őszintén óhajtjuk: e megrögzött nézetet okvetlenül meg kell változtatnunk. S bizonyára legtöbbit tehetnek erre a tanítók azzal, ha idő és alkalom adtán a kézimunkát

s ennek a viszonyokhoz és helyi körülményekhez képest a legszükségesebb nemeit az iskolában is gyakorolják, s így a munka szeretetét tettekkel tartják ébren s ez uton a leghathatósabbban fokozzák tanítványaikban.

Kelot-Indiában az agol azzal kedvelteté meg az indokkal az iskolát, hogy gyermekeiknek benne legelőbb is kiválóan oly munkákat tanítottatott, a melyekkel pénz szereshettek s még inkább pénzt takaríthattak meg a gyermekek s illetőleg a szülők.

E példa távolról is elég elhívóan int; értsük meg tehát s kövessük intését. Annyival inkább, mert lehetetlen már is nem tapasztalnunk, hogy népünknek az újabb időben nem csak terhei szaporodtak s mindinkább szaporodnak igényei is.

Az iskola ily viszonyok közt azzal is sokat könynyíthet a nép terhén, ha ez igények egy részét a tanuló gyermekek munkájával elégített ki,

Ennyi az, a mit a miniszteri rendelet ismerteté-

séül, és sikeres foganatosításának némi részben való előmozdítására kötelességemnek ismertem elmondani.

A közletteken kívül vannak ugyan még a miniszteri rendeletnek más fontos intézkedései is. De mivel ezek nem annyira a tanítókat, mint inkább az iskolai hatóságokat illetik; ezeket annyival inkább megengedhetőnek tartottam elmellőzni, mivel remélem, hogy a t. egyesület szakközlönyében ezekről is lesz alkalom egyetmást elmondani.

Addig is kérem az illetőket, vegyék komolyan szívökre a miniszter ur ő nagyméltóságának e jóakaratu és oktatásunk ügyének megjavítására és előbbre vitelére kiváló hatással lehető rendeletét.

A miniszter megtette kötelességét: teljesítsük mi is egész odaadással s buzgósággal a magunkét arra, hogy a népiskola a népjavitó és népboldogító intézmények egyik leghathatósabbikának bizonyuljon be hazánkban is.

T Á R C A

Egy tudós hazánkfia kitünő kis művéről.

Hazánk egyik legbuzgóbb s örök ifju lélekkel megáldott tudósa, Horváth Árpád, ki főképp az irodalomban, annyira jártas, hogy nem csak a magyar, de a francia, angol, német és olasz egyaránt bámul, mily alaposan ismeri nemzete összes műveit, és kinek, ha nem is a leggazdagabb, de minden esetre a legészszérűbben összeállított magán könyvtára van, igen jeles művet bocsátott most ki a magyar oklevéltanról.

Noha ez egészen szaktudomány, s inkább a tudósokat érdekli, van egy passusa, mely miatt megérdemelné, hogy minden magyar birtokában meglegyen, mindenki tanulmányozza, szívére vegye, s mely valóban épen annyira érdekli a családokat, mint az iskolát.

Ez azon passus, hol Horváth Árpád, röviden előadva az oklevéltan történetét s kiemelve, miszerint e tudomány körül a francziáknak vannak legnagyobb érdemeik, így folytatja:

„És vajjon mi következik az imént elmondottakból? micsoda tanulság vonható le a francia tudósok által kimutatott suprematiájából? Mi egyéb mint az, hogy a ki a paleographiában s a diplomatikában szakemberré akarja magát kiképezni, az nem nélkülözheti a francia nyelv ismeretét, mert e nélkül mind a két szaknak épen legfontosabb munkáit állandóan nélkülözni kénytelenítettik! Csengery Antal, az akadémiának nem rég elhunyt alelnöke, a M. Tud. Akadémia 1878-ik évi június 16-kán tartott közülésének megnyitó beszédében erélyes szavakban utalt azon — tudományos culturánkra oly károsan ható — fonáságra, hogy nálunk a francia s angol nyelv és irodalom tá-

volról sem részesül oly figyelemben, oly ápolásban, oly tanulmányozásban, mint a milyenben részesülnie kellene kiemelve egyuttal azt is, mily fontos előnyökkel bir e két nagy nemzet irodalma a német irodalom felett. Közmívelődésünk ügyét vélem szolgálni, ha annak, a mi Csengery akadémiai beszédében utóvégre is nem egyéb pusztá állításnál, ha ennek némi documentálására vállalkozom e helyütt. És minthogy az önvallomás az önbeismerés, argumentum pereptoriumnak szokott tartatni minden vitás ügyben: hallgassunk ki tehát a szóban forgó ügyben néhány tekintélyes német író-
“

És ekkor, Horváth Árpád, kitünő tudományával és széles ismeretével idézi mindazon nagy német írókat, kik saját nemzetük nehézkességét, gyámoltalanságát, hosszadalmas, homályos, érthetetlen irmodorát kárhoztatják, mint Jenisch, ki a berlini akadémia által megkoszorozott philosophico-kritikai párhuzamban, saját anyanyelvéről azt mondja: hogy a szókötésre nézve a németet a legtermészet-ellenesebbnek tartja, s hogy ezen természetellenes szókötés, ezen folytonosan hátul vagy elől sleppelő névelők, azon sornyi hosszú segédigék, valami hihetetlen homályosságot és nehézséget kölcsönöznek e nyelvnek, mely az olvasóra nézve azt bonyolódottá, nehezen olvashatóvá és az íróra nézve kezelhetetlenné teszi.

Mind ezt azonban eredetiben kell olvasni, oly eszesen, oly mulatságosan adja elé Horváth Árpád. Minden tételét avval kezdi: „Nem én mondom, hanem német ember mondja,“ s idéz egy hírneves nagy tekintélyű író-
“

S miután néhány lapon át folytatja Horváth Árpád ezen érdekes idézéseket, így végzi azokat be:

„Csengery e tárgyhoz csak a tudomány szempontjából szólott hozzá, de van ennek a dolognak még más oldala is, és ez a jellem-képzés szempontja: e szempontból pedig nem kevésbé fontos a francia és angol irodalom, mint a tudomány szempontjából; éppen azért szükséges, hogy a magyar ifjuság e két nagy nemzet irodalmából emelkedettebb világ- és életnézetet merítsen, mintegy óvszerűl azon nyárspolgárius és szolgalelkű felfogás ellenében, mely a német irodalomban annyira felburjánzott, és mely sokaknál vonja maga után a jellem elposványodását.“ És itt újra nagy, komoly, tudományos német író, Frantz Konstantin erélyes, boszantó szavait idézi Horváth Árpád.

Ez nemcsak hogy rendkívül tanulságos és érdekes, de ránk, magyarokra nézve roppant egészséges is. Már annyira át vagyunk hatva, lehet mondani saturalva a német cultura által, hogy „akaratlanul, észrevétlenül, már teljesen öntudatlanul, annak vontató-kötelességén vörögünk“ mint mondja Horváth Árpád, és hogy a német utánzása legtöbbszörre akaratunk ellenére történik mintegy vérünkbe ment át, ez a legveszedelmesebb előjele lehet hanyatlásunknak, ha erélylyel s még meglevő szabad akaratunk felébresztése s nyilvánításával, annak férfiasan ellen nem állunk.

A magyar nyelv szelleme például a rövidség ve-lősség. Olvassuk csak a régi iratokat! És mégis, nyisunk fel ma bár mily tankönyvet. Mit találunk? hosszadalmas, bonyolódott, zavaros irályt, néha két perczig is kell azon gondolkodni, mit akart a szerző mondani, kevés gondolat, de czifra szavak. Holott éppen ellenkezőleg a legmélyebb, legnagyobb gondolatokat, leg-tudományosabb tételeket is minél egyszerűbb szavakban kellene tudni kifejezni.

A mint Németországról van szó, eltűnik minden objektivitás és a szerző fél tonussal magasabb hangon kezdi el. Ez főképp a földirat és történelemben szem-betűnő.

A mi történettáitásban tulajdonképp semmi logika nincs. Azt ugyanis kétféleképp lehet tanítani: vagy úgy, hogy az általános világtörténelemben minden nem-zetet csak is annyiban szerepeltetnek, a mennyiben be-folyanak a világ eseményekre és így az egész történe-lem kellő arányait megtartják, a mi a leghelyesebb; a nemzeti történelem külön levén, úgy is minden nem-zetnél előadva. Vagy pedig, hogy kiki saját nemzetét részesíti előnyben, s még a világtörténelemben is, az-zal foglalkozik legtöbbet. De, hogy az ember, minden ok nélkül, egy idegen nép kedvéért felbontsa a tör-ténelmi harmoniát, s azt nagyobb gonddal tanulmányozza a többiek rovására, annak aztán nincs értelme. Már pedig nyissunk fel bármely magyar világtörténelmet, (épen a Vaszary Kolosé van kezem alatt) hallatlan aránytalanságot fogunk talapasztani a németek előnyé-rol. A németekkel ugyanis ezen író például a II. fejezet-ben, 18 lapon át foglalkozik. A francziáknak ugyan-

azon időre nem egészen két lapot szentel, az angolok-nak négy és felet, Olaszországnak pedig kettőt. Mintha csak németek lennénk! S az fel sem tűnik senkinek, ez a legveszedelmesebb! Mikor szabad akaratunk kor-látozását észre nem vesszük, az már nagy mér-tékben hanyatlott bennünk, s akkor csak erélyes fel-ébredés menthet meg, nem egyesek részéről, de töme-gesen, egyesített erővel.

Azért is minden jó hazafinak ajánlom Horváth Árpád művének átolvasását, főképp a 78-ik laptól fogva.

De Gerando Antonina..

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

I.

Kézdi-Vásárhelyt, 1880. nov. 27-én.

Tisztelt szerkesztő ur!

Tanügyi mozgalom levén a háromszék-megyei ta-nítótestületnek ez évi november hó 22, és 23. napjain Kézdi-Vásárhelyt tartott közgyűlése is, arról óhajték beces lapjának egy kis tárgyilagos tudósítást írni, — remélve, hogy azt lapjába fölveszi.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a testületnek 3 év óta nem volt közgyűlése (számoljon érte magának az, a ki hibás), s tán éppen e körülmény is oka annak, hogy a mai közgyűlésre a tagok csaknem teljes szá-mban, mintegy 130-an jelentek meg; szép bizonyítéka mindenesetre annak, hogy mindnyájan igyekeznek hely-repótolni a mulasztásokat.

A gyűlést a körnek az idő szerint másodelnöke Erdélyi Károly a kézdi-vásárhelyi felső-népiskola igaz-gatója nyitotta meg egy csinos, kerekded beszédben. S miután megyei királyi tanfelügyelő Komáromy Andor urnak a gyűlésbe hívása, a mintatanítás, tan-szer-kiállítás meg szemlélésére bizottságok küldettek ki — ugyszintén a helybeli humanus és népnevelési inté-zetek megvizsgálására is, — kezdetét vette a napirend tárgyalása, a mire már Komáromy Andor, kir. tan-felügyelő ur is megérkezett a gyűlésbe, hol megélje-nezték.

Előbb is az egyes vidéki járáskörök jelentéseit hallottuk munkásságuk eredményéről s e jelentések szép munkásságról tettek tanuságot. Csak a sepsi-szt.-györ-gyi tanítók működéséről nem hallottunk jelentést, pe-dig hát valószínűleg munkálkodtak.

A közgyűlés ezután az alapszabály-tervezetet vot-te előbb általános, majd részletes tárgyalás alá. Itt aztán hosszadalmas de tanulságos vitatkozás fejlő-dött ki, melyben a tagok közül igen sokan vettek részt, köztük a kir. tanfelügyelő ur is. Ez általános érdeklő-dés közben befejeztetvén, következett László Lukács, ilyefalvi ig. tanítónak a népkönyvtárak felállítá-sáról szóló tervezete, értekezése. Egy alapos, mag-

vas, tapasztalatokra fektetett olyan tanulmány ez, melyet gyűlésünk minden tagja örömmel és érdeklődéssel hallgatott végig s melyt foglалhat bármelyik nevelésügyi szaklapunkban. A gyűlés felolvasónak köszönetet szavazott s felkérte, hogy felolvasását bármelyik tanügyi szaklapban közölje.

Az idő előhaladván, a gyűlés tagjai 1/3-kor közös ebédre mentek, melyen sok pohárköszöntő mondatot a nevelés-oktatásügy kitünőbb bajnokaiért.

Este a kézdi-vásárhelyi tanítói kör által, az „Eötvös-alap” javára séta-hangverseny rendeztetett, melyen a k.-vásárhelyi tanítói dalkör tünt ki szabadosan, csinosan előadott énekeivel s a hálás közönség mindannyiszor zajos tapsokkal jutalmazá meg a dalkört ép úgy, mint a csinos szavalataikkal közreműködő László Lukács, Gyöngyösi István, Gál Károly tanítókat. A hangverseny bevétele 84 frt. volt s leszámítva a mintegy 35–40 frtnyi kiadást, mi szűk pénzügyi viszonyainkhoz képest aránylag elég jelentékeny összegecskével növekedik ez által is az Eötvös-alap.

A másnap, nov. 23-án tartott folytatólagos gyűlésben először a bizottsági jelentéseket hallottuk. Ezek szerint: M. Székely János, k.-vásárhelyi elemi iskolai igazgatónak a természettanból tartott mintatanítása teljesen sikerültnek nyilvánított. A tanszer-kiállítás dicséretreméltó s különösen a műfaragványokat és tömött madarakat emeli ki a bizottsági jelentés s a madarak tömőjének Erdélyi Károlynak elismerés szavaz. A helybeli human és népnevelési intézetek felszerelésével a renddel, tisztasággal bizottság teljesen megelégedett.

Ezután következtek a gyűlésnek legérdekesebb pontjai.

Kádár Lajos, laborfalvi tanító tartott egy szatirikus felolvasást, — mely a gyűlést folyton derült hangulatban tartá — az iskolai mulasztások körüli eljárásról. Sok jó van benne elmondva, de állításai több helyütt pesszimistára vallanak. Meg is lett czáfolva a kellő adagban.

Nunc venio ad fortissimum!

Nagy Károly, árvaleány-nevelő intézeti igazgató az „Eötvös-alap”-ról tartott egy sok tanulmányra mutató, csinos felolvasást, — melyben igazán egész a meggyőződéssel kimutató, hogy mily üdvös és pártolásra érdemes az „Eötvös-alap” intézménye. A felolvasó az „Eötvös-alap” szabályainak módosítását is ajánlá s indítványozá erre egy bizottság kiküldését, mire a gyűlés ezzel a kézdi-vásárhelyi tanítói kört bizta meg.

Gyöngyösi István, k.-vásárhelyi felső-népiskolai tanító egy valóban hézagpótló művet, jobban mondva tervezetet olvasott fel a magyar szépírás egyöntetűsége érdekében. A gyűlés örömmel hallgatá végig ez érdekes előadást s a tervezetet elfogadva, felolvasónak jegyzőkönyvileg elismerést szavazott.

Ezután a tisztujtás történt meg. Elnökké válasz-

tatott: Erdélyi Károly; alelnökké: Barabás Sámuel; titkárrá: M. Székely János; jegyzőkké: Bibó József és Sipos Samu.

Végül a jövő közgyűlés helyéül Nagy-Borosnyó jelöltetvén ki, a gyűlés, annak tudatában, hogy a tanügynek ezzel is használni kívánt, eloszlott.

Istén áldása munkáinkon!

a. — y. —

II.

Meghívás A kolozsmegyei tantestület nagy-almási köre a folyó egyleti évben első és alakuló gyűlését ez évi december hó 30-án Kis-Petriben fogja megtartani, melyre a rendes tagok és érdeklődők tisztelettel meghívotnak. A gyűlés tárgyai a következők: 1) A múlt gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése. 2) Nyilvános tanítás. Tartja: Antal György kis-petrii tanító. 3) A tanítás megbi.álása. 4) Felolvasás és vitatkozás a következő tételről: „Mily körülmények közt s minő okok folytán lesz a gyermek árulkodóvá?” Felolvasó és előadó: Benedek János n.-almási tanító. 5) Indítványok stb. tárgyalása. 6) A jövő gyűlés helye és idejének megállapítása. Nagy-Almás 1880 decz. 7-én, Benedek János, nagy-almási tanító és köri elnök.

A „torda-aranyosmegyei” tanító-testület maros-ludasi köre f. évi december hó 18-án Maros-Ludason a község iskola helyiségében rendes gyűlést tart, melyre a kör t. tagjai s a tanügybarátok tisztelettel meghívotnak. A gyűlés tárgyai: 1) Elnöki megnyitó. 2) A múlt ülésről vezetett jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése. 3) Gyakorlati tanítás Jartó Imre által az elemi népiskola II. osztályában a számtan köréből. 4) Gyakorlati tanítást tart Végh Mátyás a felsőbnépiskola III. osztályban az alkotmánytan köréből. 5) Felolvasás Nyárádi Dénes felsőbb népiskolai igazgató által. 6) Kanyaró Mihály, vezértanító által előterjesztett tétel megvitatása. 7) Pályatételek ajánlása a központi választmány felhívása folytán, Magyar Mihály tagtárs által kitűzött 5 drb. aranyra. 8) A tanítói és iskolai könyvtár megvizsgálására.

KÜLFÖLD.

A nemzetközi paedagogiai congressus Brüsszelben.

(A londoni „Schoolmaster” és párisi „Manuel General de l'instruction primaire” tudósításai után.)

(Vége.)

Az, a mit itt röviden adhatunk, a tanácskozási általános jellemzése s egy-két, főleg az első osztályban vitatott nevezetesebb kérdés bővebb megvilágítása.

A nők neveltetésének s a nők tanítói képességének vitatása (a második osztályban) itt is nagy port vert

fel. Gatti de Gamond kisasszony a lelkesedés hevével védte a nők ügyét s követelte a nők számára a felsőbb oktatást is. Arra nézve nem is volt véleménykülönbség, hogy a leányok középkutatása elengedhetlen s az államok tiszte erről gondoskodni, Inkább a felett oszoltak meg a vélemények, vajjon az ily női középiszolák igazgatásával férfiak vagy nők bizandók-e meg. A férfi vitázók elég udvariasak voltak dicsérőleg nyilatkozni a nők szellemi képességéről, a mennyiben az eddigi iskolázásból meg lehet itélni. Browning az angol egyetemi nőhallgatókról is elismerőleg szólott. De már annak, hogy egyetemekre is bocsáttassanak a nők, sok ellenzője akadt s magok közt a nők közt is. Brandt kisasszony bátran kimondta: a nő szerepe nem az, hogy vetélytársa, hanem hogy alárendeltje legyen férjének. Képzeltető, mennyi taps követte a nyilatkozatot!

Tanszabadság, a tanárok joga és kötelessége szemben a tudomány tételeivel, melyek ellenmondásban lehetnek a nép vallási nézeteivel, az egyetemi vagy akadémiái rangfokozat szabályozása, — ezek voltak a harmadik osztály legérdekesebb vitatételei.

A negyedik osztály egyező véleménye szerint az ipariskolák szervezésénél tekintettel kell lenni az illető országban, megyében vagy városban leginkább elterjedt iparágra. Azon felmerült állítás, hogy az iparos pályán működők száma kevesbednék, az osztály ítélete szerint inkább a látszathoz mint a valósághoz indult ki s a viszonyok megváltozásában leli magyarázatát, a mennyiben régebben az ipari termelés szorosán az iparosok tanoncai képzettségéhez volt kötve. Ma a termelés növekedésben van, noha a mester-inások száma fogyani látszik. A helyett, hogy mint sokan akarnák az elemi iskolákat műhelyekké változtatnók, inkább magoknak az iparosoknak kell komolyabban venni tanoncaik szakiskoláztatását. Kiváló fontosságúnak ismerte el az osztály a nőknek szakképzését, de ennek nem szabad többé egyesek jóakarására bízni, hanem államilag kell szerveztetni, oly intézetek felállítása által, melyekben a nők nemük erejéhez és sajátlagos képességeihez mért mesterségekre taníttassanak.

Sok érdekes tárgy lőn megbeszélve az ötödik szakcsoporthoz is. A felnőttek oktatására nézve az a nézet talált legtöbb pártolót, mely szerint különbséget kell tenni az egészen tanulatlan s a bár hézagosan de mégis iskolázott ifjak közt, midőn az oktatás tárgyaira tervet csinálunk. Jelenlegi alakjában Laporte szerint nem egyéb az mystificationál; az ifjak egyre-másra mulasztgatják az órákat, nincsenek kézi könyvek, a tanítónak kisebb gondja is nagyobb annál, hogy az ismétlők számára „készüljön“ vagy csak leczketervet készítsen is magának. S felügyelet nincs sehol. S ebben sok igazat mondott. Sokan sürgették a jutalom osztogatását a magukat kitüntetett ismétlőiskolások részére. Munkás-társulatok szervezése, népies muzeumok, népkönyvtárak állítása, népirodalmi vállalat indítása —

mind igen hasznos és szükséges dolgoknak ismertettek el. Az iskolai takarékpénztárak mellett igen sokan, ellene kevesen szólaltak fel. Megfordítva volt az eset az iskolai katonai gyakorlatokra nézve.

Az iskola egészségi kellékeiről színtén érdekes előadások tartattak a hatodik osztályban. Trelat Emil (a párisi építészeti iskola igazgatója) leírta, milyen szerkezetűnek kell lenni egy jó iskolaépületnek, hogy elegendő jó levegőt s kellő világosságot nyújtson. Dr. Javal sorboni tanár különösen a tanteremek világításáról beszélt s azon módokról, hogyan lehet kikerülni a tanulókkal a rövidlátóságot. A myopia kised korban ritkán fordul elő, rendszeren az iskolába járáskor áll elő. Az ily betegségben szenvedők száma elég nagy más országban is, de kiváltképen Németországban; falusi iskolákban általában kevesebb mint városiakban s itt is több olyan iskolákban, hol rossz a világítás. A newyorki iskolákban azon különös jelenségre jöttek, hogy a németek gyermekei közt több a myops, mint a yankeek közt. E rövidlátóságra való dispositiót Németországban az éjjeli s hiányos világítás melletti olvasás idézi elő. Azt is észlelték már, hogy mióta Elsasst annectálták a németek, azóta a myopia sűrűbben fordul ott elő. Alig lehet kétség felőle, hogy e bajt a német betűs kézi könyvek s az igen sok házi dolgozat s leczkére készülés idézték elő. Javal azt hiszi hogy a kétfelőlről jövő világosság legezészerűbb, Marjoux Felix építész szerint absolut normat adni a tanterem térségére nézve lehetetlen. A különböző országokban erre nézve nagy eltérést találunk. Belgiumban például többet kívánnak mint Angliában: 10'-a t minden gyermekre s a terem magasságának 14'-nak kell lenni. Svájcban még nagyobb tágasságot számítanak egy tanulóra s egy tanterembe 60-nál több tanulót befogadni nem szabad. Általában mindenütt kívánatos volna a szorosabb orvosi felügyelet az iskolákra.

Heves vita folyt az első sectioban a „Fröbel-keretek“ felett. Gatti de Gamond kisasszony szigoruan bírálta s jelenlegi állapotban nem tartotta azt egyébként hiábavalóságnál. Szerinte a Fröbel által jól kigondolt terven igen sokat változtattak követői s az eredmény egy igen tökéletlen nevelési rendszer lett. Hevétől elragadtatva ilyen nyilatkozatra fakadt: „Az önök iskolái cserépbe ültetett virágokkal vannak tele, azaz önök gyermekertje valóságos szemfényvesztés!“*) A szó, ugy látszik, nagyon elevenre talált különösen de Portugall asszonynál, ki előtt sokáig kellett szavainak értelmét magyarázgatni a kisasszonynak, míg a felizgult kedélyek lecsillapultak.

Egyik közös gyűlés alkalmával szóba jött a régi és új tanítás mód közti nagy különbség. Sokan vették magoknak a szabadságot az „egyház“ kárhóztatására, mely nem tud kijózanodni azon avult felfogásából, hogy

*) De szeretünk volna tapsolni magunk is ennek a k. a.-nak. Szerk.

a vallástánításban kell állni az összes oktatásnak. — Vegye az állam — mondák sokan — kezébe a nép-oktatást s tegye azt ingyenessé s kötelezővé. A tanítók helyzetéről, azok hivatalos állásának emeléséről többen szoltak. Pisko nem szeretné a tanítót tulságosan korlátoztatni, ne foszszuk meg őt individualitásától; ha jobban megbizunk benne, a felelősség érzetét növeljük lelkében. Ő ezt óhajtaná, hogy (Angliára van célzás) a tanfelügyelő előbb közölné magával a tanítóval, amit róla referálni akar, aztán biznák egészen a tanítóra a tankönyv és módszer megválasztását. Volt olyan buzgó pártolója is a tanítóknak, ki 35 évi hivataloskodás után minden esetre pensionaltatni akarta őket s jutalmul államköltségen megutaztatni a jelesebb tanítókat.

Respectálja a tanítói hivatást Olin is, ki az első osztály szakülésében — mint fentebb jeleztük — az oktatási szabadság törvényes határaitól értekezett, de viszont garantiákat követel a tanítótól is. Érti ez alatt a képességi ok' velet s erkölcsi qualificatiót. Ha a törvény bizonyos egyéneket eltilt attól, hogy gyámok lehessenek, nem épen oly indokolt-é az oktatás szabadságának korlátozása? A büntető törvények megtorolják az állam biztonságát veszélyeztető tényeket s különös, hogy a vélemény nyilvánítás iránt e megtorlástól irtózik a modern liberalismns s nemközségi iskolákban büntetlenül szabad a törvény megvetését tanítani! Ám engedjünk minden embert szabadon gondolkozni, s ha a haladásnak barátai vagyunk, tűrjük meg a vélemény nyilvánítás szabadságát is, melyet az igaz, önzés sokszor változtat át szabadossággá; az igaz, mely a hamissal keveredik, a jó eszmék hirdetése, mely előtt szintén nyitva van a tér, kiegyenliti a kárt, melyet a szabadsággal való visszaélés okoz, s aztán a csalhatatlanság tekintélyével senki sem beszélhet ott hol mindenkinek szabad szólni; de az iskolában a csalhatatlanság nimbusa környezi a tanítót, ott nincs neki aki ellene mondjon, minden szavát igaznak és amennek veszik tanítványai. Az államnak tehát joga van biztosítékot követelni attól, kit a tanítói hivatallal felruház. Világos, hogy államérvényes oklevelet követelni csak ott lehet a tanítótól, hol az oktatás mindenkire kötelező. „Ha a polgároknak meg van engedve tudatlanságban maradni, mit törődik az állam azzal, hogy bölcstanítókkal lássa el az iskolákat?“

Felesleges mondani, hogy a congressus külföldi tagjainak szórakoztatására mindent elkövettek a vendégszerető belgák. Volt zeneestély, tánczvigalom, nép-ünnep, vidéki kirándulás, közebed stb. Az amiről mégis itt érdemes külön megemlékezni az iskolai könyvek, tanszerek kiállítása volt két nagy teremben, ugyanazon épületben, hol a tanácskozások folytak. Gazdag gyűjteménye volt itt az erurópai iskolai kézi könyveknek, térképeknek s egyéb tanszereknek. A tanításhoz való készülékek ugy voltak elrendezve, a mint az oktatás fokozatos menetén illustratióra felhasználhatók. Nyitva volt a paedagogiai muzeum is a congressusi tagok szá-

mára egész héten át. Ennek egyik termében összevontak gyűjtve a közoktatásra vonatkozó törvények, rendeletek, jelentések; másokban a közép és felső oktatást illető statistikai kimutatások; a harmadikban a belga iskolákban használt tankönyvek, térképek stb.

Az emelkedett hangulat, mely a gyűlés egész folyamata alatt uralkodó volt a congressus tagjainál, a zártülésem méltó kifejezést talált Fustel de Coulanges-nak, a párisi felsőbb tanítóképezde igazgatójának szavaiban. A szónok képzeletében áthelyezte magát azon időbe, midőn a belgák második ötvenéves jubileumát ülik szabadságuknak s egy második nemzetközi paedagogiai congressus ül együtt. „Én nem remélem — ugymond — hogy arra el fogok jönni, de szeretem elképzelni, ami itten történni fog. 1930-ban büszkén fogja bemutatni Belgium az ő négy egyetemét, melyek folyvást előrehadtak. Nem fog lenni több négynél; de mindenikben megkétszereződik a tanulók száma s megháromszorozódik a tanároké és fejlődni fog mindegyiknek tudományos szelleme. Nem teszek másokra nézve sem kivételt, hiszen a tudomány ragadós. Elképzelem, hogy 1830-ban folytatni fogják a görögnyelv tanítását. A nyelvészek olvasni fogják Sophoklest, de nem fordításból. Nem lesz már akkor harc a humanisták közt. Üres óráikban a humanisták a chemiával mulatják magukat s a realisták a göröggel. S mit fognak tenni majd-e második congressuson? Nem lesznek hosszú beszédek, hanem számot adnak a haladás eredményeiről; regisztrálják a tudományos felfedezéseket s a módszerben tett javításokat. A paedagogia már akkor valódi tudomány lesz. Az emberi szellem temérdekét halad ötven év alatt a munka és szabadság útján. De azért az akkori gyűlés nem lesz igazságtalan a mostani iránt. Meg fognak emlékezni rólunk, kik már akkor nem leszünk. Elmondják majd, hogy az 1880-diki emberek nem tudtak annyit mint mi, nem értették ezt sem, azt sem; mi sokkal előbb vagyunk mint ők, de ezt nekik köszönhetjük. Ők hálát érdemelnek tőlünk, mert keresték az igazságot, szerették a jót — nem — a jobbat, mert az ő jelszavuk ez volt: mindig előre!“ B.

IRODALOM.

A Franklin-társulat az „Olcso könyvtár“-ból a 102 115 számú köteteket küldte meg szerkesztőségünkhöz. Ezek között a néptanítóknak igen érdekes a 108 sz. füzet, mely Gyulai Pál emlékbeszédét tartalmazza B. Eötvös felett. A többi füzetek a következő műveket tartalmazzák: 102. Vautier Gy. A keresztanya. Beszély. Francziából ford. Márkus Miklós, 30 kr. 103. Kisfaludy Károly versei. VII. kiadás. 50 kr. 104. Bérczy Károly. A gyógyúlt seb. Beszély. 30 kr. 105. Gaius Valerius Catullus versei. Ford. Csengeri János. 30 kr. 106. Szigligeti Ede. A trónkereső. Szomorujáték 5. felv. 30 kr. 107. Theophrastus jellemrajzai. A görög eredetiből ford. Hunfaly János. 20 kr. 109. Gyulai Pál. Br. Eötvös József. Emlékbeszéd. 20. kr. 109. Lamartine. Heloise és Abelard. Fordította Erhardt. 20 kr. 110.